2008 фокIадэм и 1

ФИФI фымыгъэпуд, фиIей фымыгъэпщкIу

АДЫГЭ ТЫМАФЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КъБР-м и Парламентымрэ Правительствэмрэ я газет
Газета Парламента и Правительства КБР

1924 гъэм и мэкъуауэгъуэ мазэм и 1 къандэрэ къыдокI

№170 (21.328) ● 2008 гъэм шыщхьэIум (августым) и 30, щэбэт ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI ● И уасэр сомИ 3-щ ●

adyghe@mail.ru
adyghepsale.ru

КъБР-м и Къэралыгъуэм и махуэщ

КъБР-м и Конституцэм и махуэщ

Сурэтыр МАМИЙ Руслан трихащ.

Лъэпкъ проектхэм ятеухуауэ иджыри зэ

● Дыгъуасэ

УФ-м и Правительствэм и УнафэщIым и къуэдзэ Жуков Александрэ КъБР-м и Президент Къанокъуэ Арсенрэ дыгъуасэ яIуущIащ КъБР-м и Правительствэм хэтхэм. Зэхуэсыр теухуауэ щытащ япэ игъэщIыпхъэ лъэпкъ проектхэр гъэзэщIэныр Къэбэрдей-Балъкъэрым зэрыщкIуэкIым.

ЛъэпкIъ проектхэм яткIэ къалэн къыщащIахэм зэрехьулIэм теухуауэ зэлущIэм къыщыпсэлъащ КъБР-м и унафэщIэр хьумэнымкIэ и министр **Бицу Вадим**, егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ министр **Щхьэгъэпсо Сэфарбий** ухуэныгъэмрэ архитектурэмкIэ министр **АфэщIагъуэ Михаил** сымэ. Апхуэдизу абыхэм жэуап иратащ Жуков Александр зыщIэупщIахэм.

Министрхэм я къэпсэлъэныгъэм дыщIигъуу Президент Къанокъуэ Арсен КъБР-м республикэм мыхьэнэщхуэ зиIэ ухуэныгъэ ин зыбжанэ щащIыну зэрамурадыр. Абы хохьэ, псалъэм папщIэ, перинатальнэ, кардиохирургие центрхэр Налчык къыщызэIухынэр, районхэм щащхуэ псэупIэ унэхэм я бжыгъэм хэгъэхъуэныр, нэгъуэщIхэри.

Къыхэгъэщипхъэщ, лъэпкъ проектхэр ди республикэм зэрыщагъэзащIэмкIэ УФ-м и Правительствэм и вице-премьерыр арэзы зэрыхъуар, ар нэхъри ефIэкIуэныжмкIэ гу зыльытапхъэхэр къызэригъэпэгъуар. Псалъэмакъым и кIэухыу Жуков Александр къытеувыIащ, республикэм щат улахуэр зыиэ щыт тариф сеткэм къытекIыу, цIыхухэм къатемыхьэлъэн Iэмалхэр и лъабжьэу улахуэ ткIэзыщIэм хуэхIуэн зэрыхуейм, ар къэралым и пащхьэ къит къалэн нэхъ гугъухэм зэрыщыщри къыхигъэщащ.

- Ауэ зи гугъу тщIы улахуэ тыкIэщIэм дыхуэхIуэн и идиалый, - жиIащ Жуковым, - къэрикIуэнущ бюджет Iэнатlэ езыхьэкIэхэм я улахуэр хэпщIыкIыу нэхъыбэ хьуныр. Нэхъыщхьэраш, цIыхухэм я псэуныгъэкIэ зытешынырхьын а зэхъуэкIыныгъэм къишэнукъым.

ЗэIущIэм хэтахэр тепсэлъыхьащ иужьрей зэманым Кавказым щыщIыпIэ политикэ щытыкIэм. Псалъэмакъым и кIэухым Къанокъуэ Арсен къыхигъэщащ мы махуэхэм республикэм щекIуэкI дунейпсо чемпионатым ди щIыналъэм фIы Налчык къыщыкIуэну зэрыщыгугъыр, шахмат спорт лIэужьыгуэм зегъэужьыным ныбжьэгъуныгъэмрэ зэкъуэтныгъэмрэ зэригъэбыдэр.

ТЕМЫР Лацэ.

Дуней псом папщIэ

Республикэм и хьэщIэ лъапIэхэм кьалэдэсхэр куэду къыхьыжу, Iуфэм ткIи дахэу Налшык и Iэатр ШхьэантIэм кьыщыгъуазэм я дунейпсо чемпионатыр.

Мазэ зыбжанэ хьуауэ зы зыхуэгъэкъэзыр Iуэхугъуэщхьэм и хьыбар зыщIэ щIыхь хэр пшыхьым щIидзэным сыхьэт псо иIэу къызэхуэсауэ Iэатр ШхьэантIэм и гупэ утым, Налшык гъэлым и Iэгъуэблагъэхэм къыщакIуэныр Шахматым и Пащтыхь гущIэмрэ (ЖыIэ Илюжкъ) абы и «быгуущIэ гъэмрэ» къыщыкIуэнуи пэплъэу.

АпщIондэку ахэр ирагъэдэIуащ Индием къыщежьэу дуней псор зытхьэкIуа я джэгукIэ тепльыджэм и тхьэдэм, зэрызэхэт пкъыхэмрэ (фигурэхэр) я цIэхэм кьарыкIымрэ, шахматым пыщIа нэгъуэщI щхьэжьныгъэхэмми. А псом кьадгкIуэу зы дакъикъэ зэпыуакъым театр бжэIупэмкIэ къыщыIуу лъэпкъ макъымэ дахэхэмрэ щIалэгъуэхэ джэгумрэ.

Налшыкдэсхэр дыдэсхэм ауэ къыгущыхьу «Трек» гуэл щIыIури гъэщIэгъуэныщIэ я щIыхьэщхьэм, зэщIэмщIыпщIэрт, пIыхьфэбэ хьуат и хьуреягъри, жьыпIэнуракъэ, тельыджэ гуэрым пэплъэ хуэдэт. Абы хэту гуэлым и гIыпэ нэхъ жьыбгъэ щIалэ хьащ шахмат фащэ хуэжьрэ фIыщIэкIэ хуэпа ныбжьыщIэхэр зэрыс кхъуафэжьыгъэхэр, абыхэм кьакIэпыкIуэу «къэхутащ Шахмат пащтыхь гуащIэр зытет «кхъухьыр» - пшыхьым и «IыIхъужь» нэхъыщхьэхэр - шахмат пкъыгъуэхэр кьежьащ.

Мыдэкlэ театрым и гупэм къыщыдзэкуэс хэр нэхьыбэ мэхъу, чемпионатым щыдджэгунуэмрэ хьащIэжэмрэ Iэгуауэщхуэрэ макъымэкIэ кърагъэблагъэ. Иджы ахэр псори зэгъуэгу гуэл Iуфэм Iутщ театр жьыпхъэм иту гъэпса шоу тельыджэм зыкъызэрагъэкъыпхъэм ещтыу Шахмат гуащэмрэ и «быгуущIэтхэмрэ» кьэбэгъэпащи, усэбзэкIэ гъэпса фIэхьус псалъэкIэ псоми захуэгъаз, зэхьэзхуэм хэ тынуэм зэфIэкIыщхуэ къагъэпъэгъуэну, екъулIэныгъэ яIэну йохьуэхьу, пшапэ зэхэуэгъуэм и уэгу щхьэуэфIыщIафэр хьэрэкIыгIэ зэмыфэгъуэхэм щхьэжкIэпIыщкIэ къащI...

Апхуэдэ пэублэ дахэ зиIа пшыхьым аджкIэ щыпащащ Театр ШхьэантIэм и утыкум. Абы яIэу къихьар сабийхэрщ: «Феникс» уэрэджыдэкIуэ студием (Май къ.), «Дуней тельыджэ» сабий театрым (Нарткъалэ), дэрбэзр Iуазджэм щыхуагъасэ еджапIэу Шортэн Светланэ зи унафэщIым, эстрадэ спорт къэфэкIэмкIэ «Дыгъэшыр» ансамблым (Налшык) я гъэсэнхэм «Шахматыр - нэхъыфIу сIыгъу джэгукIэщIэ» зыфIаща композицIэр ягъэзэщIащ, абы хэту адыгэ фащэ дахэрэ шахмат плъыфэныгъэ зэхъэть теубгъуэнрэ зыщыгъ Пащтыкъ гуащэри утыку кьрашащ.

КъБР-м щыхьэ зиIэ и артист **Къумахуэ Мухьэдин**, Балъкъэр театрым и артист **Гуашев Махмед**, КъБР-м и пщащэ тхьэIухуд- цIэ лъапIэ зезыхьэ **Жылэ Илонэ** сымэ адыгэбзэкIэ, балъкъэрыбзэкIэ, урысыбзэкIэ гуфIэгъуэ зэхьыхьэр кьызэIуахащ.

- Кавказ къуршхэм я жьантIэр зыIыгъ Iуащхьэмахуэ хуэфащэу Урысейм и тельыджибгъэм зэрахэтым хуэдэу, - жIаIащ абыхэм, - шахматымкIэ бзыльхугъэхэм я чемпионатыр Къэбэрдей-Балъкъэрым щегъэжьIуэныр къызэрыкIуэу пщIэшхэущ ягкIи хуэфащэ дыдэщ.

Адэжь утыкум кьрахьащ чемпионатым хэтныгъэхэм я къэрал ныпхэр: Австрие, Азербайджан, Аргентинэ, Армение, Болгарие, Венгрие, Венесуэлэ, Вьетнам, Германие, Египет, Индие, Иран, Италие, Китай, Кубэ, Литва, Монголие, Нидерландэр, Перу, Польшэ, Урысей ФедерацIэ, Румыние, Сербие, Словение, США, Узбекистан, Украинэ, Франджы, Хорватие, Швецие, Африкэ Ипщэ (псори зэхэту къэрал 32-м я лIыкIуэ бзыльхугъэу 64-рэ Къэбэрдей-Балъкъэрым кьебгъэащ).

Абы и уэкьыбэ пшыхьыр езыгъэкIуэкIэхэм утыкум кьрагъэблагъащ чемпионатыр къызэIухьанымкIэ щIыхь зыпытIь къалэныр зыгъэзащIэкэр: КъБР-м и Президент, чемпионатым и къызэгъэпэщакIуэ гупым и унафэщI **Къанокъуэ Арсен**, УФ-м и Правительствэм и Унафэщым и къуэдзэ, Урысейм и Шахмат федерацIэм и президент **Жуков Александр**, ФИДЕ-м и президент, Къалмыкъ Республикэм и Iэтащхьэ **Илюмжинов Кирсан** сымэ.

ЯIэ зыпытIэр Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Президент Къанокъуэ Арсен иратащ:

- ПщIэ зыхуэсщI хьащIэ лъапIэхэ, ныбжьэгъуэхэ! ХьэщIэкэм яхуэфIэ Къэбэрдей-Балъкъэр щIыналъэм фыкьебгъагъэ вжьыоIэ нкIи сыныбохьуэхъу шахматымкIэ бзыльхугъэхэм я дунейпсо чемпионатыр къызэрызэIуахымкIэ! Дэ къыгтоплъэ спорт махуэщхэ тельыджэхэрэ фIыуэ тIыгагъу ди республикэм и къалащхьэ Налшык къебгъэщащ дуней псом щынэхъ лъэрыхь шахматисткэхэр. Мыбы ахэр щыгъэзыжьхьэкIуэнущ нэхъыфI дыдэр гъэунэхунымкIэ. Iупсысэ куукIэ гъэнщIа, пасэрей кьалэпIэ зиIэ а джэгукIэ тельыджэм дихьэхыу кьытхуебгъэхьэмэз зэпеуэм хэтынухэмрэ я нэгу щIэкIынур шахмат джэгукэр зэрекIуэкIынум и закъэжьым, атIэ абыхэм Iэмал яIэнущ ди щIыналъэм и щIыпIэ дахэхэмрэ и щIыху гъуэзэджэхэмрэ нэIуасэ зыхуащIыну.

(КIэухыр 4-нэ нап.).

Шахматисткэхэм джэгун щIадзэ. Абыхэм якIэльоплъ Илюмжинов Кирсанрэ Къанокъуэ Арсенрэ.

Япэ джэгугъуэхэр

Шахматымкlэ бзыльхугъэхэм я дунейпсо чемпионатыр и япэ джэгугъуэр дыгъуасэ яублащ. Пхъэндзэкlэ яIэ кIуэгъуэр зыльысар фигурэ хуэжьэжмкIэ джэгуну зи пхъэ кьикIа китаянкэ Юхуа Сющ (ЮАР-м щыщ шахматистка А. Соломонэ и ныкъуэкъуэгъуэ), ауэ абы и «льэбакъуэр» КъБР-м и Президент Къанокъуэ Арсен иратащ [Е2 - Е4].

ФИГУ къэдгъэкIыжынщи, шахмат зэхьэзэхуэр «Синдикэ» интур-хьэщIэщым щокIуэжкI. Ихьуреягъыр щыму, Iэуэльауэншэу, псальэмакъ щымыIэу щытын хуейуэ къэзыгъэув, гупсысэ шэщIарэ набдзэгубдзаплъагъ-рэ зыхэпльыпхьэ а джэгукIэр мардзэхэм тетын пайтщIэ, журналистхэмрэ кIэлъыплъакIуэхэмрэ дакьикъэ зыбжанэщ хухахар шахматисткэхэм я зэпэщIэувэныгъэр яльагъунымкIэ, адэжь кьэхьыну псом уэзрепльыфынур пэлъщIэ пэщымрэ пресс-Iуэхущ1ап1эмрэ щагъэува телевизорхэмрэ интернетымрэщ.

Чемпионатым хэтхэм псомэ зэгъуэгу джэгун щIадзат; ауэ пэшым щагъэува шахматI Iэнэхэм щыщ зыгъух щIыщ, журналистхэмрэ кIэлъыплъакIуэхэмкIэ! Дэ къыгтоплъэ спорт махуэщхэ тельыджэхэрэ фIыуэ тIыгагъу ди республикэм и къалащхьэ Налшык къебгъэщащ дуней псом щынэхъ лъэрыхь шахматисткэхэр. Мыбы ахэр щыгъэзыжьхьэкIуэнущ нэхъыфI дыдэр гъэунэхунымкIэ. Iупсысэ куукIэ гъэнщIа, пасэрей кьалэпIэ зиIэ а джэгукIэ тельыджэм дихьэхыу кьытхуебгъэхьэмэз зэпеуэм хэтынухэмрэ я нэгу щIэкIынур шахмат джэгукэр зэрекIуэкIынум и закъэжьым, атIэ абыхэм Iэмал яIэнущ ди щIыналъэм и щIыпIэ дахэхэмрэ и щIыху гъуэзэджэхэмрэ нэIуасэ зыхуащIыну.

Апхуэдизкъым, ди щIыналъэм и щIыпIэ дахэхэмрэ и щIыху гъуэзэджэхэмрэ я щIыхь зыщIэ щIыпIэ щIыхь кьебгъэщащ дуней псом щынэхъ лъэрыхь шахматисткэхэр. Мыбы ахэр щыгъэзыжьхьэкIуэнущ нэхъыфI дыдэр гъэунэхунымкIэ. Iупсысэ куукIэ гъэнщIа, пасэрей кьалэпIэ зиIэ а джэгукIэ тельыджэм дихьэхыу кьытхуебгъэхьэмэз зэпеуэм хэтынухэмрэ я нэгу щIэкIынур шахмат джэгукэр зэрекIуэкIынум и закъэжьым, атIэ абыхэм Iэмал яIэнущ ди щIыналъэм и щIыпIэ дахэхэмрэ и щIыху гъуэзэджэхэмрэ нэIуасэ зыхуащIыну.

(КIэухыр 4-нэ нап.).

Ныбжьэ Таисэ Верощи Жужанэр йопсальэ.
Сурэтхэр **КЪАРЕЙ Эдуард** *трихащ.*

Щэныгъэхэм я махуэщ

Налшык къалэм и махуэщ

КъБР-м и Президент Къанокъуэ А. Б. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Къэралыгъуэм и махуэм ирихьэлIэу цIыхухэм

Зэрызахуигъазэр

Си лъахэгъу лъапIэхэ!

ФокIадэм и 1-м ди цIыхубэм ягъэлъапIэ гуфIэгъуэ махуэр - Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Къэралыгъуэр илъэс 87-рэ зэрырикъуар.

Къэралыгъуэм и илъэсхэр ди зэхэщIыкIым хэзыгъахъуэ, ди блокIамрэ ди къэкIуэнымрэ зыхьыдэзыгъащIэ, нэхъыщхьэ дыдэраци, ди тхыдэм и къэкIуэнур къыдгурызыгъаIуэ Iуэху куэдкIэ гъэнщIауэ щытащ. Къыхэгъэщипхъэщ тхыдэм и къекIуэкIыкIам дыхэмыплъэжу ди къэралыгъуэм и зыужьныгъэм хуэгъэпсэ Iуэхущхуэхэм дытепсэлъыхьыным кьикIын зэрыщымыIэр. Абы къыхэкIыу зэи зыщыдгъэгъупщэ хъунукъым Къэбэрдей-Балъкъэрым и лъэпкъхэм я къэралыгъуэм и идиалый теплъэр а лъэпкъхэм Урысейм хэту езыхэм я щхьэ унафэ ящIыжьынымкIэ пльэхэнэ кIыхькIэ зэтеува тхыдэ хабзэу дэ къызэрытхуэнар.

Урысей Федерацэм хэту Къэбэрдей-Балъкъэрым къэралыгъуэ зэриIэрэ блэкIа илъэсипщIхэм къриубыдэу ди лъэпкъхэр патриархально-феодал псоуклIэм къыщежьэри, полномочие инхэр зиIэ къэралыгъуэ зэтрауухуащ. Iмэпсымэ къызэрыгуэкI дыдэхэм фIэкIа щамыгъэхьэзырыфу щыта мэкъумэщ щIыналъэр зи экономикэм зиужьа, иджырей индустриерэ мэкъумэщ хозяйствэрэ зиIэ хэку хьуащ. IуэрыIуатэм мэхъэдбэу тещIыхьа щэнхабзэр а зэманым кIуриубыдэу Iэзэгъышхуэ къыщыгъэльэгъуэ, Урысейм, уеблэмэ дуней псом къыщалъытэ гъуазджэм хуэкIуащ. ИкIи икIэм-икIэжьм ди лъэпкъхэм я джэкIэ я илъэсхэм зэдгъэхъуэлIауэ къыпхуэмыльытэн хуэдизу мыхьэнэшхуэ дыдэ зиIэр кьанэ щымыIэу тхэкIэ-джэкIэ зымыщIэ щIыхуэхэр щIэныгъэм и гъаганIэхэм зэрыльагъэIэсарщ. Ар уващ республикэм и гъащIэм унэтIынныгъэ псоми кьыщахьа ехъулIэныгъэхэм я лъабжьэу.

Мы зэманым Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэр щытщ адрейхэм яхуэдэ хуитныгъэ иIэу экономикэ, псэкупсэ, интеллект льэщагъ ин зыбгъэдэлъ, иджырей демократие хабзэрылажьэ къэрал зэтеухуэным хуэгъэза урысейпсо Iуэхум жыджэру хэлэжьыхь щIыналъэу. Властымрэ жьыларэгъымрэ я зэхуэдитыныгъэм я лъабжьэу ещхь гъэ нэхъ быдэу мэуф лъэныкъуэхэм я зэхуэдэныгъэм, цIыхум и пащхьэм и деж зэхуэдэу жэуап зэрыщагъахьым тещIыхьа зэпыщIэныгъэр.

Иужь илъэсхэм республикэм щыгъэфIэуващ властым и органхэр сэбэп пылъу политикэ партэм, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм ядалэжьжьэныр, профсоюзхэм быдэу ятыщIащ. Къэбэрдей-Балъкъэрыр псэупIэ зыхуэхьуа лъэпкъ псоми я сэбэп зыхэлъхэр къэлъытэныр щытщ къэрал лъэпкъ политикэм и гуаэзэ нэхъыщхьэу. Дэ дянэкIи сакъыу тхьумэнущ лъэпкъ зэхущытыкIэхэм щыгъэфIэува хабзэфIыр - ар илъэсыпIэкIэ уасэ зимыIэ фIыгъэущ.

Республикэм и гъащIэм къыщыхьу зэхьэхьныгъэхэм мыхьэнэшхуэ зиIэ я нэщэнэщ дин зэгухьэныгъэхэмрэ къэралымрэ я зэхущытыкIэхэм я лIэужьыгуэщIэ зэрыщэфIэувар. Ауэ, абы щыгъуэми, дин пIыгъэныкIэ зыщIэ щхьэныгъэ нэсым къызэпиудын хуейкъым дин щыIэныгъэ куур. Республикэм щыIэкъым икIи щыIэн хуейкъым дин экстремизмэм и хуэмэбжьымэ гуэрри.

Иужь илъэсипщIым жылагъуэ гъащIэм къыхьыха ехъулIэныгъэшхуэ къэплъытэ хъунущ ди гупсысэр хуиту кьэтIуатэ зэрыхьр. Цыхухэм, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я цивилизацэ зэхущытыкIэ тэмэмхэм я Iэмэпсымэу щыт нахатгъэм ди гъащIэм Iуэхуфl куэд кьыхилъхащ.

Апхуэдизу щIыкIэкIэ дэ дрокIуэ цIыхухэм я хуитныгъэхэр, гуманизмэм и хъуэпсапIэхэр, хабзэм и тепщэныгъэр, властымрэ жылагъуэмрэ зэгурыIуэным тещIыхьа хабзэхэр, апхуэдизу къэралымрэ жылагъуэмрэ я сэбэп зыхьлъхэр щыщэпашэ икIи щIэзэгъэкIуа хабзэхэр зи лъабжьэ демократие уХуэныгъэ къызэгъэпэщыным, Урысей Федерацэм хэту Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и жылагъуэм зегъэужьыным я гъэзэм.

Абы щыгъэмэ дэ зэи зыщыдгъэгъупщэрэкъым жылагъуэм фIыгъуэ иIэныр, абы и псэкупсэ зыужьныгъэмрэ жылагъуэр зэщIэгъэгъэнымрэ къызэзыгъэпэщ экономикэ лъабжьэ ЗЗщIэр уи тегъэщIапIэу щымыту конституцэ хабзэхэр зэрэзыхьыумыгъэкIыфынур.

Властым и органхэмрэ Iуэхуэхьэхэмрэ я егупгъуныгъэм, ди цIыхубэм и къару емыблэжу иригъэкIуэкI лэжьыгъэм я фIыгъэкIэ дэ тхуэзэфIэкIащ къыкIэрыхуным дыкъикIыжу экономикэ зыужьныгъэ зэпIэзэрыгъым дыхуэхIэн. Блэгъа илъэсхэм республикэм и гъащIэм и Iэнатlэ псоми ехьулIэныгъэ мымащIэхэр къыщыхьащ. Нэхъыщхьэ дыдэраци, ди щIыналъэм мамырыгъэмрэ зэгурыIуэныгъэмрэ, ди цIыхухэм уэзщIыныгъэ лэжьыгъэм хуаIэ гукъыдэжкIэр тхьумэн тхуэзэфIэкIащ.

Республикэм зэрызиужьыну стратегие зэпэщэча диIэщ икIи фIэщхьэныгъэ тхэлъу экIуэлъэнум дыполлъэ, къалэн и зыхудогъэувыж - ди республикэр Урысей Федерацэм и субъект нэхъ зызыужьхэм яхэдгъэхьэнэ.

Ар къызэрыдэхъулIэнур си фIэщ мэхъу!

Парламентымрэ Правительствэмрэ я цIэкIи сэ си щхьэкIи дыщалъхуа Къэбэрдей-Балъкъэрым и цIыху псоми сохъуэхъу Республикэм и Махуэмкlэ, си гуапэщ узынщагъэ быдэ, мамырыгъэ, зыIуэзэпэщыгъэ яIэну.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Президент Къанокъуэ А. Б. Нэщ1 мазэ лъапIэр къызэрихьэ къызэхIыу цIыхухэм

Зэрызахуигъазэр

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и муслъымэнхэм си гумрэ си псэмрэ ябгъэгъэжьыну сохъуэхъу гуэныкъэ щапшынэх, псапэ Iуэхуэр щалэжь Нэщ1 мазэ лъапIэм зэрыщIидзэмкIэ.

А мазэм и дэтхэнэ махуэри ди мурадхэр къыщыдэхъулIэн, Тхьэм и гущIэгъуэ къыщыхьтлъысын зэман ирехъу.

Муслъымэнхэм, республикэм и псоми уэнымащагъэ быдз, мамырыгъэ, ефIэкIыныгъэ яIэну си гуапэщ.

ФокIадэм и 1-м екIуэкIыну гуфIэгъуэ зэIущIэхэр

Зауэм, лжьыгъэм я ветеранхэм я хорым «Восток» кинотеатрым и гуэз утым сыхьэт 13-м щытынущ «Уи илъэс бжьыгъэ сриныбжьщ, си республикъ!» концертыр.

Уэрэдыжьхэр щыIуну «Си лъахэм и макъамэхэр» зи фIэщыгъэщI концерт сыхьэт 14-м щыщIидзэнущ Къэрал концерт гъэлъэгъуапIэм и гупэм дж.

Къэбэрдейр Урысейм зэрыгухьэр илъэс 400 зэрырикъуам и щIэр зезыхъэ утым КъБР-м и гъуэдзэм и лжьакIуэхэм, республикэм щыIэхэр зи щIэныгъэ щIэныгъэ и къарукIэ къыпхуегъэпщэ «Зэнибжьэгъуегъэм и джэлэс» концертыр сыхьэт 15-м щекIуэкIынущ.

«Насыпым и къал - ар уэрац, фIыуэ сльагъу Налшык!» мазэушхуэ зыкъэгъэльэгъуэныгъэр сыхьэт 17-м щыщIидзэнущ Абхъазым и утым.

Олимп чемпион Хъущт Аслъэибэчэ Олимп Джэгухэм жэз медаль къыщыхьыха Аккаев Хьэжмуратэр Театр ШхьэантIэм щагъэлъапIэнущ сыхьэт 19-м. Абы гукъыдэж зиIэ дэтхэнэри пщIэнущу ирагъэхьэнущ.

Абы и ужькIэ, сыхьэт 21-м, махуэшхуэм хуэхэа хьэрэкIытIэхэр Театр ШхьэантIэм и бжэIупэм щыдрагъэуенущ.

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

Си еджапIэ - си къежьапIэ

• Пэублэ псалъэ

Япэ итхэр

УФ-м и Президентым и жэрдэмкIэ - къыхэлъытэ «Егъэджэныгъэ» лъэпкъ проектым ипкъ иткIэ илъэси 3 хъуаеу ди къэралым щокIуэкI «ЕгъэджакIуэ нэхъыфI» урысейпсо зэпеуэр. Ди республикэм и егъэджакIуэ 200-м нэс гъэ къэс зыхьыхь а зэхьэзэхуэм жыджэру хэтщ адыгэбзэмрэ адыгэ литературэмрэ курыт щколхэм щезыгъаджэхэри.

АБЫХЭМ ящыщу гъэ еджэгъуэ кIуам цIыхуи 8-м зэпеуэм пашэныгъэр щаубыдащ икIи сом мини 100 зыырыз ахъшэ саугъэту кIыхуагъэфэщащ. Фым я фIыжу мы гъэм къалъытащ адыгэбзэмрэ литературэмкIэ егъэджакIуэхэу **Аброкъуэ Iэсият** (ХьэтIохъущыкIуей дэт курыт еджапIэ №1), **Быррамыт ФатIимэ** (Бахъсэн кIалэ дэт курыт еджапIэ №4), **ГъукIэн-щокIуэ Iэсият** (Джэрмэнщык къуажэм дэт курыт еджапIэ), **Нэгъуей Саримэ** (Аруан къуажэм дэт курыт еджапIэ), **Нэхущ Залинэ** (Къулыкъужьи Ипщэ къуажэм дэт курыт еджапIэ №1), **Хьэгъур Светланэ** (Урожайнэ къуажэм дэт курыт еджапIэ). Абыхэм ягъэбэгъуащ япэ илъэсиитIым екIуэкIа «ЕгъэджакIуэ нэхъыфI» зэхьэзэхуэм щытекIуэу щытахэм я гупыр. Псори зэхэту кIапщтэмэ, адыгэбзэмрэ литературэмрэ егъэгъэджхэу къэралпсо зэпеуэм щытекIуар, абы и унэтIныгъэ зэхуэмыдэхэм ящыщхэм щытемыкIуэу зы илъэси къанэрхьым.

Узынщагъэ фIиэу, лэжьыгъэм дарэжьгъуэ къывиту, адыгэ зэпкъым ифI къыЗ-рыкI Iуэхугъуэ куэд фи Iэужьу гъэ еджэгъуэщIэр ефхьэкIыну ди гуапэщ. ФокIадэм и 1-м - Егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмрэ я махуэшхэм - ирихьэлIэу дгъэхъэзыра «Си еджапIэ - си къежьапIэ» нэпкIэцIхэм и къыдэкIыгъэр зытеухуар егъэджэныгъэгъэсэныгъэ Iэнатlэм щыпэрыт, ехьулIэныгъэ лъагэхэр зи Iэрыкl егъэджакIуэхэмрэ лэжьакIуэ гупхэмрэщ.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

Налшык дэт курыт еджапIэ №14-м и егъэджакIуэ Къэмыкъ Берэ сабийхэр кърегъэблагъэж.

Фокlадэм и 1-р

«Дэтхэнэ цIыхуи ерым и бзэм зэрыхущытымкIэ щэч лъэпкъ къытумыгъэзгъэ къыпхущIэнущ щэнхабзэу хэпльм и кууагъым и мызакъуэу, и дзэпкъэр зэригъэлъэпIэфым и уасэри», - жIиащ урыс тхакIуэщхуэ Паустовский Константин. Ар пэж дыдэщ. ХьэгъуэфIыгъуэу мы дунейм тет псомрэ нэхъыбэ нэхъ лъапIэщ уи анэдэлъхубзэр. Дэтхэнэ лъапкъри и анэдэлъхубзэм и пщIэри и нэмысри имыгъэлъахъшэу зэрифIыгъыным, зэрихьэрыным яужь итщ.

И УЖЬРЕЙ зэманым ди адыгэбзэр къыэрыхута щытыкIэм уимыгъэгъзавэу кьаНэркъым. Абы теухуа тхыгъэхэр щIэх-щIэхыуэр газетхэмк ькытохуэ. Ар икIи щхьэусыгъэуэнщэжьым, дауи. Гульытэ зыхуэщIын хуей Iуэхугъуэ нэхъыщхьэхэм ящыщу кьытщIэхьуэ щIэблэм и анэдэлъхубзэм нэмыплъ ириту зэрыщIидзар. Мыпхуэдэ ныкъусаныгъэм ущрихьлIэу щытар кьалъхэрэмэ, иджы ар кьэсащ кьуажэхэмри. Дэнэкlи щыIэхэпхыр адыгэбзэ тIэкIу зыхэпхъа урысыбзэщ.

Куэд дыдэ елыытащ сабийм щыIцIыкIумебгъэльагъэмрэ зыхебгъалъхьэмрэ. Абы и лъэныкъуэкIэ кьалэныщхуэ я

• Абы дегъэпIейтей

Сытхэр уи къэкIуэну, си анэдэлъхубзэ?

пщэ кьыдохуэ сабий садым щыIэ гъэсакIуэхэм. Уеблэмэ абдежщ ди щIэблэм яIурить бзэр щыIэзэфIэувэр. Сабий садым екIуалIэ щыкIухэр япэ дыдэу зыхуэгугъасэр сыт? «Здравствуйте», «До свидания», «Доброе утро», «Спокойной ночи», «Спасибо». Ахэр зрагъащIэ сабийхэм зыри хащыкIыркъым а псалъэхэр ешIэ и анэдэлъхубзэмкIэ жыпIэ зэрыкъунум.

Ди анэдэлъхубзэр егъэфIэкIуэным, щIэблэм ар кьабзэу ягъэшIэрыуэным хуэунэтIащ курыт еджапIэхэм щIагъэкIуэнкI «Си бзэ - си псэ, си дуней» республикэ зэпеуэр. Мы Iуэхугъуэм щхьэпагъ куэд хэлъщ, ауэ ари машIэуIэущ ноб- ирихьэлIэу ящыщ. Зэпеуэм егъэджакIуэхэмрэ егъэджакIуэхэмрэ я мызакъуэу, адэ-анэхэри кьыхашIэмэ, Iуэхум нэгъуэщI зыгуэру зихъуэжьыкIи хьунт.

Анэдэлъхубзэм и кьэкIуэнум игъэгумэщI ди щIэныгъэлIэхэм, журналистхэм, тхакIуэхэм, егъэджакIуэхэм абы теухуа я Iуэху елпыкIэр «Адыгэ псалъэ» газетым и напэкIуцIхэм утыку кьыщрахьэ. Ауэ абы щхьэкIэ Iуэхур и пIэ икIыу пхужыIэнукъым. Псалъэр Iуэхум хуэкIуэркъым. Апхуэдэу зеIуэнкIэ, ар ящыщ ди адыгэ зэрыхьуам сыт хуэдиз ныкъусаныгъэ кьытхуихьрэ? Радиор-щэ? 50-60 гъэхэм Къэбэрдей драмтеатрым игъэув спектаклхэр кьрашэкIыуэрэ кьуажэ клубхэм щагъэльагъуэрт. Ар лъэпкъыбзэмри, гъэздэжьми, щэнхабзэмри я мыхьэнэр щыхубзам я деж нэзыхьэс Iэмалыфlт.

ИкъужI ныкъусаныгъэшIхуэу кьызольытэ ди республикэм адыгэбзэкIэ зы газет закъуэ фIэкIа кьыэрыщыдэмыкIыр. Ауэ, гъэщIэгъуэнрахьэ, ари зыIэрыхьэр машIэщ. Республикэм и куейкъэм щыIпIэ газет щыкIуэкри яIэщ, ауэ ахэр псори кьыэрыдэкIыр урысыбзэщ. Пэжщ, абыхэм яIэныкъуэхэми тхьэмахуэм зэ адыгэбзэкIэ зы напэкIуэцI ират. Ари куэд и уасэщ.

Мыри тэщIэгъэуэнщ: Налшык Лениным и уэрамым тет Iуэхущапlэхэм, зы е тIу нэхъ мыхьумэ, адыгэбзэкIэ я фIэщыгъэщIэхэр тетхауэ щыпIалъхьагъэ. Дыпсэлъамэ, адыгэбзэр кьэралыбзэщ жыдоIэ, атIэ хамэ кьэралыбзэхэм (фIэщыщкIэ ящыщ зы Мариинэ и мыадыгэуи пхужыIэнукъым) щхьэ зэщIаблагъэ я пIэрэ ди кьалэ уэрамхэр?

А псоми цIыху куэд ирогушаз, ироншъхьел, иробамплэ. Аращ Налшык дэт 13-нэ еджапIэм и егъэджакIуэ Быгур Маринэ и мыадыгэуи пхужыIэнукъым) щхьэ зэщIаблагъэ (фIэщыщкIэ ящыщ зы Мариинэ и мыадыгэуи пхужыIэнукъым) щхьэ зэщIаблагъэ я пIэрэ ди кьалэ уэрамхэр?

А псоми цIыху куэд ирогушаз, ироншъхьел, иробамплэ. Аращ Налшык дэт 13-нэ еджапIэм и егъэджакIуэ Быгур Маринэ и мыадыгэуи пхужыIэнукъым) щхьэ зэщIаблагъэ (фIэщыщкIэ ящыщ зы Мариинэ и мыадыгэуи пхужыIэнукъым) щхьэ зэщIаблагъэ я пIэрэ ди кьалэ уэрамхэр?

А псомэ цIыху куэд ирогушаз, ироншъхьел, иробамплэ. Аращ Налшык дэт 13-нэ еджапIэм и егъэджакIуэ Быгур Маринэ и мыадыгэуи пхужыIэнукъым) щхьэ зэщIаблагъэ (фIэщыщкIэ ящыщ зы Мариинэ и мыадыгэуи пхужыIэнукъым) щхьэ зэщIаблагъэ я пIэрэ ди кьалэ уэрамхэр?

• ДифI догъэзэпIэ

Дахагъэкlэ яхуоупсэ

Хьэпэ Ритэ

1977 гъэм КъБКъУ-м биологиемкIэ и къудамэр къыухри, Жэмтхьэлэ дэт курыт школым егъэджакIуэу лэжьэи щыщIидзащ Хьэпэ Ритэ. Абы лъандэрэ блэкIа илъэс 30-м къриубыдэу ныбжьыщIэхэр иригъаджэ къудей мыхъуу. Ритэ хэтщ щIэныгъэ конференцэм, биологиемрэ химиемкIэ районолимпиадэхэр къызэрэпэщыным и гущIэхэлъхьэ, ар и унафэщIэ Жэмтхьэлэ школым химиемрэ биологиемкIэ щыIэ методикэ зэгухьэныгъэм.

ЕГЪЭДЖЭНЫГЪЭМнэмыщIи къызэгъэпэщыныгъэ лэжьыгъэм хуэзэрыуэ Хьэпэм гъэ еджэгъуэм кьриубыдэу зэфIегъэкIыр мащIэкъым. Ар сыт щыгъуи ихьэзырц и Iэщ1агъэм и щэхуэмкIэ и пэжзэгъуэкIэ ящыгуэшэну. И дерсхэр купщIафIэу, гукъинэжу зэрыщытым и щыхьэтщ абы и еджакIуэхэр районым, республикэ зэхьэзэхуэхэм зэрыщытекIуэр. Абыхэм ящыкIуэ ящыщ, щхьэусыгъуэ изогъэщIрэ, абыи зэгъэсу ящыщ. Зэ и университетым биологиемкIэ и кьудамэм, апхуэдэу КъБКъУ-м, КъБКъМА-м щеджэ цIыкIухэм биологиемкIэ экзаменхэр зэи кьегугъуэкIыркъым.

- Сэ си деж кьэкIуалIэ цIыкIуэхэр зэрэзгъаджэм нэмысыр, зэрызгъэсэным, я къуэхым зэрызезгъэжьыным, гъащIэм зэрыхуэзэущиныр и учэ ситщ, - жеIэ Хьэпэ Ритэ. - Ахэр дунейм цIыху зэпIэзэрыту, губзыгъэ, псом нэхъэрэ нэхъапэраци, цIыхугъэ яIэу тетыфу егъэсэныр си къалэн нэхъыщхьэхэм яхьзобжэ.

Иджыпрей егъэджэныгъэ уху-кIэм Iэщ1агъэлIэхэм я пащхьэ къригъэувэзэм ящыщщ школ-кIуэхэм я гупсысэкIэм зезыгъэжь, я творческэ Iэзэгъыр кьызыкъуезыгъэх Iэмалхэр я лэжьыгъэм хапщэныр. Апхуэдэхэр сытым дежи кьыдолъхьэу икIи дерсхэр нэхъ купщIафIэ щыныкIэ къыдогъэзэфэн. Биологиерэкъэрдэмэ, ар ныбжьыщIэхэм егъэджыным нэхъыщхьэу хэлъыр биологие гупсысэкIэ, Iуэху бгъэдыхьэкIэ яIэу сабийхэр гъэсэныгъ. Ар къэхуэпIэныжкIэ гъэсэныгъэм нэхъыщхьэхэм я гъэсэныгъ

ЩЫэнальэхэм я махуэшхэ

ЩЫналъитIри зэпещIэ

«Егъэджэнымгъэ» лъэпкъ проектыр и лъабжьэу екIуэкIа урысейпсо зэпеуэм 2008 гъэм текIуэныгъэ кьыщызыхьахэм ящыщ Бахьсэн кьалэ дэт курыт еджапIэ. №6-м илъэс куэд пIэндзэрэ адыгэбзэмрэ литературэмрэ щезыгъэдж Елмэс Людмилэ. Ар кьыщалъхуари и сабинитIуэр ди къуэш республикэ Къэрэшей-Шэрджэсыращ, ауэ и зэфIэкI лъагэхэр кьыщызыкьуихар ди щIыналэращ, зи цIэкIэ зэхьэзэхуэм хыхьа Къэбэрдей-Балькъэрыращ.

- Сэ СЫЗЭРЫЩIКIУ лъандэрэ си нэ кьикIыпт Къэбэрдейм сыкъэкIуэну, сыщыпсэуну. Апхуэдэ си гуращэр кьыщызэхуIар Хьэбзэ куейм хыхьэ Инжыдж ЩыкIу жылэм курыт щкольр кьыщызэ уха нэужкIу. 1976 гъэм мы щIыналъэм сыкъэкIуащ икIи КъБКъУ-м и тхыдэ-филологие факультетым едгъэн щыщIэздзащ, илъэситху дэкIи ехьулIэныгъэкIэ кьэзухащ,

- игу кьеГъэкIыж Людмилэ.

Абы лъандэрэ илъэс 30-м нэсащи, зригъэзэуащ Іащагъэм зы махуи епщыкакъым Елмэсыр. Тырныауэ кьалэм дэт курыт школхэм ящыщ зым адыгэбзэмрэ литературэмрэ зэман кIыхькIэ щригъэджа нэужь, абы и лэжьыгъэм щыпищащ Бахьсэн дэт курыт еджапIэ №6-м, Людмилэ и кьаруи зэфIэкIи ирехьэлIэ щIэныгъэ куу зыбгъэдэлъ щIэблэ узынщэ адыгэ лъэпкъым кьыщIэхъуэрэ пащхьэ. ЩэджэсымкIэ щиIэ зэпыщIэныгъэхэр кьынэсыгъэхэр. Людмилэ кьыдэхэпхьэ щIэныгъэ ящыщ зыбгъэдэлъ Елмэсым. Абы и дерсхэр методикэ и лабораторэм щылажьэ ефIакIуэ гуп щхьэхуэ кууэ елэжьащ абы икIи я гупсысэхэр я Іэдакъэрыкlхэм ящыщагъэльэгъуэжащ. «Сигма» фIэщыгъэщIэр зиIэ щIэныгъэпрактикэ щIыналъэ конференцым ехьулIэныгъэ кьыщызыхьа а лэжьыгъэхэр Обнинск кьалэм щекIуэкIа «ЩIалэгъуэ. ЩIэныгъэ. Щэнхабзэ» урысейпсо зэхьэхьэм ираГъэхьащ. Ди гуапэ зэрыхьущи, ди республикэм икIа, Елмэсыр зи унафэщI ныбжьыщIэ гу-

Елмэс Людмилэ

лъэ кьэхутэныгъэхэм кьэрал щIэныгъэ зэхуэсым и Щыхь тхылъыр кьыхуагъэфэщащ.

И Іуэху зехьэкIэмкIэ Елмэсыр ядогуашэ Бахьсэн куейм и егъэджакIуэхэм. Людмилэ и зэфIэкIхэм щыгъуазэщ шэрджэс щIыналъэм щыIэ щхьэ зыбжани. Абыхьм лъэпкьыбзэр щезыгъэдэхэм ящыщ куэдым я лэжьыгъэм кьыщагъэсэбэп Елмэсым зэхэгъэнэ программэхэр. Куэдым я ущиякIуэ, унэтIакIуэ нэхъыжьыр 2005 гъэ лъандэрэ Бахьсэн кьалэм дэт курыт школхэм адыгэбзэр щезыгъэдж ІащагъэлIхэм я методикэ зэгуэкъэныгъэм и унафэщIы. Ар жьыдэкъу ядолажьэ ЕгъэджакIуэхэм я щIэныгъэм щыхагъахьуэ институтым. Абы и лэжьакIуэхэр и Іэлмыкъуэ гъэсэныгъэм зэхигъэнуащ мыадыгэ сабийхэр адыгэбзэм хуегъэджэным тегуухуа программэ щхьэхуэ,

КьытщIэхьуэ щIэблэр Гъэсэныгъэмрэзыгъэгуэныгъэ кьыкIуэ Іащагъэльэгъуэжащ. «Сигма» фIэщыгъэщIэр зиIэ щIэныгъэпрактикэ щIыналъэ конференцым ехьулIэныгъэ кьыщызыхьа а лэжьыгъэхэр Обнинск кьалэм щекIуэкIа «ЩIалэгъуэ. ЩIэныгъэ. Щэнхабзэ» урысейпсо зэхьэхьэм ираГъэхьащ. Ди гуапэ зэрыхьущи, ди республикэм икIа, Елмэсыр зи унафэщI ныбжьыщIэ гу-

ЖЫЛАСЭ Заремэ.

Къэралым и къэкIуэнур куэдкIэ ельытащ къыт-щIэжьуэ щIэблэм ягъуэт гъэсэныгъэм щIэныгъэмрэ я фIагъым. Абы и лъэныкъуэкIэ къаIэныщхуэ зи пщэ къыдэхуэ Іуэхущапи зэхэм ящыщым курыт школхэр. Дауи, сабийм и гъэсэныгъэр ренэм япэ къыщежьэр ар зэрыс унагъуэращ, арщхьэкIэ абы зыкIи пеблэныр мыхьуну мыхьэнэщхуэ щIэщ ныбжьыщIэр махуэ кьэс зэкIуалIэ школым. Зыхьхьэ гупым щыэзхьэ, и нэгу щыщIэкI Іуэхугъуэ хэр абы гъащIэ щапхъэ зэрыхуэхьуэрэ щэч хэлъкъым. ЩIэблэр гъэсэнымкIэ, щIэныгъэ куу етыныжкIэ къапэщылъ Іуэхугъуэхэр жэуапIныгъэ пылъу зэфIэзыхьэ **елмэс щIэныгъэхэм ящыщи Аруан куейм хьхьэ Къэхъуи кьуажэм дэт курыт школ №1-р.

ЕГЪЭДЖЭныГЪ-гъэсэныгъэ гъэжьыгъэр ныкъуэсаныгъэнэщэу щызэтеубла Іуэхущапи ехьулIэныгъэ пыхьыкIаэр зрызыIэрипсыхьэмкI щыхьэ щIэныгъэ куур, абыхэм я ефIакIуэ гъэсэныгъэм зрыгъэгъэхуэ зэныгъэм ящыщ куэдым я ефIэдакIуэ гъэсэныгъэм зрыгъэсыф лъагапIэхэр. Шэлым щылажьэ егъэджакIуэ 41-м ящыщу квалификацэ лъагэ гъэжьакIуэ 10-м, япэ категорие - 25-м яIэщ. «Щыхуэб егъэджэныгъэм и отличникэ щIэлъапIэ зиIэ щIэныгъэ ящыщ. Ар илъэс 30-м нэсащ. Абы и щIэныгъэ ехьулIэныгъэ зэрыгъэгъэхуэ литературэмрэ илъэс куэд лъандэрэ мыбы щезыгъэдж ДжатокIуэ Юрэ. УФ-м егъэджэныгъэмкIэ щIыхьэ зиIэ лэжьакIуэщ ныбжьыщIэхэм химиер езыгъэдж Чыржын Мурзият. Зи лэжьыгъэм фIыIуэ хэзыщIыкI, абы щIэныгъэлъэ Іэщ Іагъэлъ гупыр щыгъуи жыдэкIуэ хэтщ Аруан куейм, республикэм егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэр егъэджэныгъэ-практикэ конференцхэм, творческэ гъэпIэгъэныгъэхэм, нэрылъагъэ зIэщIэжьи.

«ЕгъэджэныгЪэ» лъэпкъ проектыр и лъабжьэу ятIонэрэ щIэныгъэ-практикэ конференцхэм, творческэ гъэпIэгъэныгъэхэм, нэрылъагъэ зIэщIэжьи.

«ЕгъэджэныгЪэ» лъэпкъ проектыр и лъабжьэу ятIонэрэ щIэныгъэ-практикэ конференцхэм, творческэ гъэпIэгъэныгъэхэм, нэрылъагъэ зIэщIэжьи.

Къэралым и къэкIуэнур куэдкIэ ельытащ къыт-щIэжьуэ щIэблэм ягъуэт гъэсэныгъэм щIэныгъэмрэ я фIагъым. Абы и лъэныкъуэкIэ къаIэныщхуэ зи пщэ къыдэхуэ Іуэхущапи зэхэм ящыщым курыт школхэр. Дауи, сабийм и гъэсэныгъэр зэхэм япэ къыщежьэр ар зэрыс унагъуэращ, арщхьэкIэ абы зыкIи пеблэныр мыхьуну мыхьэнэщхуэ щIэщ ныбжьыщIэр махуэ кьэс зэкIуалIэ школым. Зыхьхьэ гупым щыэзхьэ, и нэгу щыщIэкI Іуэхугъуэ хэр абы гъащIэ щапхъэ зэрыхуэхьуэрэ щэч хэлъкъым. ЩIэблэр гъэсэнымкIэ, щIэныгъэ куу етыныжкIэ къапэщылъ Іуэхугъуэхэр жэуапIныгъэ пылъу зэфIэзыхьэ елмэс щIэныгъэхэм ящыщи Аруан куейм хьхьэ Къэхъуи кьуажэм дэт курыт школ №1-р.

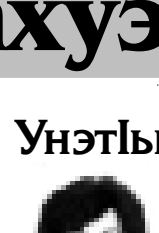

ЕджапIэм и унафэщI Магомедовэ Светланэ

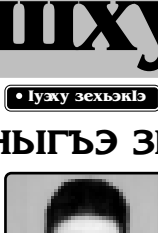

Егъэджакlуэхэм я къэралпсо зэпеуэм щытекIуахэу Чыржын Мурзиятрэ Саншокъуэ Сэнихьэтрэ.

• Іуэху зехьэкIэ

Унэтlыныгъэ зыбжанэ

КъызэрэпэщыкIэ хьэпэжьтыр гупытэншэ хъуакъым. Чыржынми, Саншокъуэм хуэдэу, - ЕгъэджакIуэ нэхъыфI- цIэ лъапIэр кьыфIащащ, щыгъуазэ, УФ-м и Президентым кьыбгъэдэ1 сом мини 100 зыфIэрэ тыгъэ кьыхуащIащ.

Техникэ зэпрыгъэ и лъабжьэщ иджыпсэ егъэджэныгъэм. Зэманым дэбакъуэ мы Іуэхущапи куэд лъандэрэ щэщIауэ кьыщагъэсэбэп Іэмэпсымэхэм я Іэмал пуэзэджэхэр. Иджыпсту школым компьютер 16 иIэщ, аэр псори зэпэщу мелажьэ, Интернетым пыщIащ. Ипэ илъэсхэм компьютерым хуеджэнкIэ 10-нэ классым кьыщыщIадзэу щытамэ, иджы информатикэр джынкIэ 5-нэ классым кьыщыщIадзэ, мы гъэ адыгэзэхуэм я курсыр хагъэхьащ 2-нэ классым щеджэ щыкIуэхэм я программэм. «Информатикэ» предметыр курыт школым щыджынымп ебабжьэр зыгъэзIыпха ІэщагъэлIхэм ящыщу школым и лэжьакIуэ Хьэхъупащ Іэмин. Техникэ пырытым и Іэмал пынапкъэншэхэр зи дерсхэм кьыщызыгъэсэбэпыну хуэщIэжьу егъэджакIуэхэм я ущиякIуэщ, унэтIакIуэщ Іащагъэлl Іэзэр. Абы и зэфIэкI лъагэхэм щыгъуазэщ куей псор. Іуэху зехьэкIэ тэрэзкIэ щIэныгъэ-практикэ конференцым, Москва жыдэжрэ хэтащ курыт школхэм информатикэ щезыгъэджхэм я 1-нэ Урысейпсо фестивалым икIи зэхуэсым и Щыхь тхылъыр кьыхуагъэфэщащ.

Школым щыIэкIэ Іуэхугъуэхэр унэтIныгъэ зэхуэмыдэу зэщIхьэщIыхьами, псори зыхуэпажьэр, щIэныгъэфI зиIэ щIэблэ гъащIэм зэгъэхьэныкъуэ. А Іуэхум еш имыщIэу хуэпажьащ илъэс куэдкIэ еджапIэм и унафэщIу щыта Къэхъуеуэ Руслан. Абы и щапхъэм ирикIуэ, лэхъэу Хьэхъупащ Беслъэн, Щыбзыхьэу Мурат, Шакъ Анзор, Тхьэгъэлэдж Исэн, Мэремыкъуэ Альберт, Бланауэ Елдар сымэ, нэгъуэщIхэри.

Іуэхущапи, къуажэри, Аруан куейри ирогушхуэ творческэ зэчиI лъагэ зыбгъэдэлъ еджакIуэ Къарэ Залым и Іуэхуэ лъагэм. Зэкъым икIи тIэукъым уэрэджьыкIуэ ныбжьыщIэр дунейпсо, къэралпсо, щIыналъэ, республикэ зэпеуэхэм ренэгъэныгъэ иIэу зэрыхэтар. Залым и лауреатщ «Щым и вагъуэбэ ныбжьыщIэ», «Макъамэ гъэгъупкIыгъ» дунейпсо фестивалхэм, жыдэкъу хэтащ «Урысей Федерацэм и ныбжьыщIэ зэчиIфIэ хэр» къэралпсо зэпеуэм.

Школым и еджакIуэхэм ябгъэдэлъ щIэныгъэ куур, унэтIныныгъэ зыбжанэкIэ яIэ зэфIэкI лъагэ хэр иджыри зэ щыхьэт тохьу абы егъэджакIуэ гъэрыгъэхьэ куэд зэрыщылажьэм, дерсхэм хуэхэ зэманым кьыдэкIуэу школым классщIыкIэ гъэныгъэпхуэ зэрыщекIуэкIым. Пэмыс, лъэпкъ хабзэ дахэ зэрыльэ унагъэщхуэм хуэдэу зэдолажьэ Къэхъуи курыт еджапIэ № 1-м и Іэщагъэлlхэр. Егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэр езыгъэфакIуэ Іуэхугъуэ купщIафIэ куэд зэфIэзых, зи мурадхэр дахэ гуп узыншэр ящагъапIэщIэхэм нэсыну ди гуапэщ.

КъАРДЭН Залинэ.
Аруан куей, Къэхъун къуажэ.

• ФэепъI

Апхуэдэт Аброкъуэр

Аброкъуэ Іэсият

Хьэтlэкъущыкъуэт дэт курыт еджапIэм №1-м и егъэджакIуэ Іэсиятрэ щIыхьэм ящыщ Аброкъуэ Іэсиятт. А Іэнатlэм зэрыпэрыхьэрэ куэд дэмыкIами, лэжьакIуэ гумызагъэр егъэдэмыгъэ-гъэсэныгъэм щIэхьу хуэIэнжь хъуат. Іэсият и дерсхэр зэхуэмыдэу, хьэдэмтагъ, гъэщIэгъэнагъ куэд ящыкIагъуэ зэхигъэувэрт, абы лъэкIырт ныбжьыщIэ хэм я деж щIэныгъэм и нурыр, анэдэлъхубзэм и Іэфlыр нихьэсыр.

АБРОКЪУЭР 1976 гъэм кьалэущащ. Курыт еджапIэ нэхъыбэм КъБКъУ-м и педколледжым, нухьмкIэ БзэщIэныгъэхэмкIэ Армавир дэт университетыр кьаухащ, а еджапIэ дыдэм и аспирантурэми и щIэныгъэр щыхьгъэхъуэну щIэтIысхьэжащ. Квалификацэ лъагэ зиIэ егъэджакIуэм и гъэкIэрыгъэр зыхуэунэтIар и гъэсэнхэм я гум, я псэм нэсыныр, абы хэм я анэдэлъхубзэр фIыуэ яIэтащ, хэкуп хэку гъэсэныр. Апхуэдэ мурадхэм хуэгъэпсат Аброкъуэм зэхилъхьа «Жьэгу пащтыкI» егъэджэныгъэ программэр щхьэхуэр, ахэрат и темэ нэхъыщIхьэр абы и Іэдакъэщ-щIэкI «Дри щIым кьыщыкIа гъэлъа дах» тхылъымпх. Жьджэру зи Іэнатlэр езыльэкI, зи Хэкур, абы и цIыхуэр фIыуэ зыльгъэру Іэсият адыгэбзэр нэхъыфIу егъэджэныгъэ щхьэхуэр, ахэрат и темэ щхьэхуэр, ахэрат и темэ нэхъыщIхьэр абы и Іэдакъэщ-щIэкI «Дри щIым кьыщыкIа гъэлъа дах» тхылъымпх. Жьджэру зи Іэнатlэр езыльэкI, зи Хэкур, абы и цIыхуэр фIыуэ зыльгъэру Іэсият адыгэбзэр нэхъыфIу егъэджэныгъэ программэр щхьэхуэр, ахэрат и темэ нэхъыщIхьэр абы и Іэдакъэщ-щIэкI «Дри щIым кьыщыкIа гъэлъа дах» тхылъымпх. Жьджэру зи Іэнатlэр езыльэкI, зи Хэкур, абы и цIыхуэр фIыуэ зыльгъэру Іэсиятт. Абы и хэкIыпIэ кьыпльыхьуэу езым зэхигъэувэжа егъэджэкIэрац абы и дэIэпыкъугъуэр. Апхуэдэ творческэ бгъэдыхьэкIэр къыгъэсэбэпкIэрэ, абы и дерсхэр зэмыщхь ещI, иригъаджэ щIыкIуэхэм я гум зэрыдыхьэнымпытыщ, нэхъыщхьэращи, ныбжьыщIэхэм я анэдэлъхубзэр щыгъуазэ зэрригъэльагъуныр, абы пщIэ хуащIу кьэхъуныр иогугъу.

ГъукIэпщокъуэ и дерсхэм кIэтыпIныщ районым, республикэ Іэщ Іагъэлlхэрэ. Къэбгъальагъуэмэ, ар илъэситкIэ (2000, 2004 гъэхэм) лауреат щыхьащ «Си бзэ - си псэ, си дуней» республикэ зэпеуэм. Абы и дерсхэр нэщыца зэрыхъуэм, гукъинэжу щIекIуэкIыным щхьэусыгъуэ хуэхъуэр ельэм зыкъигъэувыж мардэхэр гъэзэщIэным, цIыкIуэм я пащхьэм щIэ гуэр ирилъхьэным сытым дежи зэрыхущIэкъурщ.

Іэсият кьызэрилъытэмкIэ, сабийхэм адыгэбзэр иригъэжьа кьудейкIэ зэрыхущIэкъуэм егъэджакIуэм и Іуэхур, атIэ абыхэм фIыуэ зрэльагъун хуейщ кьызыхэкIа лъэпкъыр, ягъэщIыхуэ хуейщ абыхэм я кьежьапIэр, я лъахэм, къэзылъхуахэм, кьыздальхуахэм пщIэ хуащIу егъэсапхъащ.

ГъукIэпщокъуэм и лэжьыгъэфIым гу кьыпльымытэу кьэнаIуэ. Абы кьыхуагъэфэщащ «ЕгъэджакIуэ нэхъыжь» цIэ лъапIэр, апхуэдэуи КъБР-м Егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ и министерствэм, Егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ и министерствэм, ЕгъэджэныгъэмкIэ Аруан районым Іуэхущапи, Дунейпсо Адыгэ Хасэм я щIыхь тхылъхэр кьратащ.

Пщэдджыжь къэс екIуу гъэхъэзырра доскар, ядджыну тхыгъэм тетууа суратхэр, зыкъыхьа темэм егъащIыпIа карточкэхэр зытелъ егъэджакIуэ стIолыр, нафIэгуфIэу абы пэрыс бзылъхугъэр... Мис абыхэм уи нэгу кьыщIагъуэвэ Гъукlэпщокъуэ Іэсият и лэжьэгъуэ махуэр зэрыщIидзэр. Ар иокIуэкI Іуэсэныгъэр зи лъабжьэ щIэныгъэр щытетщэ дерс купщIафIэхэмкIэ псыхьащ.

КЪЭБАРТ Мирэ.
Аруан куей, Джэрмэныщхьэ къуажэ.

ГъукIэпщокъуэ Іэсият

Сытым дежи

ЗэманкIэ щыIэ щIэныгъэмкIэ Аруан районым Іуэхущапи, Дунейпсо Адыгэ Хасэм я щIыхь тхылъхэр кьратащ.

Пщэдджыжь къэс екIуу гъэхъэзырра доскар, ядджыну тхыгъэм тетууа суратхэр, зыкъыхьа темэм егъэщIыпIа карточкэхэр зытелъ егъэджакIуэ стIолыр, нафIэгуфIэу абы пэрыс бзылъхугъэр... Мис абыхэм уи нэгу кьыщIагъуэвэ Гъукlэпщокъуэ Іэсият и лэжьэгъуэ махуэр зэрыщIидзэр. Ар иокIуэкI Іуэсэныгъэр зи лъабжьэ щIэныгъэр щытетщэ дерс купщIафIэхэмкIэ псыхьащ.

«ЕгъэджэныгЪэ» лъэпкъ проектыр и лъабжьэу ятIонэрэ щIэныгъэ-практикэ конференцхэм, творческэ гъэпIэгъэныгъэхэм, нэрылъагъэ зIэщIэжьи

Дуней псом папщІэ

(Кіэухыр. Пэщіэдзэр 1-нэ нап.)

Апхуэдизу мыхьэнэшхуэ зиІэ зэпеуэр ди республикэм щекІуэкІыныр дэркІэ пщІэ лейуэ. Ар къыдгурыуІэкІэрэ, дэ жэуапІныныгъэ хуэІуэ. Іуэхум дыбгъэдэхьхьащ икІи тхузэфІэкІыр етхьэлІащ гъемпионатыр Урысеймэ дуней псомкІи спорт кІэлъыкІуэкІэ нэхъ гукъинэжхэм ящыщ зы хъунымэ.

Шахматыр, пэж дыдэу, пащтыхь джэгуфІщ, - жиІащ КъБР-м и Президентым адэкІэ. - Абы и зэхэпхьыкІэ гъуэзэджэмэрэ гупсысэм ирит зыужьыныкІэмэ я хьэтрикІэ ар щІыху мелуанхэм «Іэпэгъуэ» яхъэхъащ. Ди республикэмкІи щымащэкъым шахматым итхьакъуэхэр. Палшыкъи адрей кІыхъэхэм шахмат клубэр щыІэщ, пархэм я джэгуКІэм хуэхаха павильон щхьэхуэкІэ щаухуащ. А псом кІыхьэкІкІэ, дунейпсо шахмат зэхьэзэкуэр ди дежи зэрыщекІуэкІыр ди щІыхьэм папщІэ тыгъэ гуапэщ, абы къыдэкІуэуи ІыгъкІэ псомкІи зэхуэдиІ. Ай хъужа спорт лІэужьныгъуэр зэныбжьэгъуГъэмрэ зэкъуэтыныгъэмрэ я Іыгъкъэ зэхьэзыдыдэ, чемпионатыр - Урысейм и щІэр къэзыІэт зэхьхьэ хъуну соГугъэ.

АдэкІэ Президентым фІыщІэ хуищІащ чемпионатыр ди щІыпІэм щекІуэкІыным ящыкъэдэмрэ гуащІэрэ хэзыльхьаэу Жуков Александрэ Илюмжинов Кирсанрэ, зэхъэзэуэ ящ ящыщыщІэтъэгъэуэнуэм я гурыльхъэ къадэхьну, узынщагъэрэ ехъуІэнныгъэрэ яІэну ехъуэхъуащ.

ЖФ-м и Правительствэм и Мнафэщым и къуэдзэ, Урысейм и Шахмат федерацэм и президент **Жуков Александр** къэпсэльапІэр хуит щыхуащІы, жиІащ, ИкІи іуэхум ящыщ. Шахмат зэхьхьэ нэгъуэщІхьІэ щагъэзыІэкІыным зэи зэрымытъэгъуар.

- Зи чэзу дунейпсо чемпионатыр Урысей Федерацэм щедгъэкІуэкІыну ФИДЕ-м щрагъэкІуэкІыну. Мыбдеж ящыщ Жуков Александр, - ар Къэбэрдей-Балъкъэрым зэрыхъэдгъэфэщамкІэ дыщыуатэкъым. Палшык, уеблэмэ Кавказыр, шахмат картэм и «Іэпапэщ1эщІэ», мыбы апхуэдэ зэкъыхъэ зэи щыІакъым. ИкІи си фІэщ мэхъу шахмат джэгуКІэм мы щыпІэм зэрызыщІмкъынур.

И кІэлъэсэныгъэм хэту Жуковыр къеджащ УФ-м и Президент Медведев Дмитрий Шахмат чемпионатым и къызэгъэпэщакІуэхэмрэ щыджэгухэмрэ зэрызэхунГъаэз псалъэхэм. «Мы махуэхэм Къэбэрдей-Балъкъэрым ирегъэбгъаГъэ дуней псом щыпэхъ пэрыпхь дыдэ гроссмейстерхэр. Абыхъэм къапэщІитщ езыхъэм я зэфІэкІхэр щагъэунэхуну, я Іэзагъымрэ ерыщагъымрэ щагъэльэгъуэну бэнэныгъэхэр. Си фІэщ мэхъу дунейпсо зэхьэзэ хуэр а спорт лІэужьныгъэ гъуэзэджэм дихьхьэхэм я дежкІэ гуфІэгъуэ нэс зэрыхъунур», - щыжиІэ Медведев Дмитрий а тхыгъэм икІи и псалъэхэр чемпионатым хэтхэм яхуэзэхьэкІэ еух.

Щы хъурейм и континент псоми я ІыкІуэхэр зэрыхэтыр къыхэнэщу, чемпионатым къэрал къэдым щыщ шахматистхэ лъэщхэр къызэрыкІуэр и гуапэ зэрыхъур зэхьхьэ хъуну соГугъэ.

АдэкІэ Президентым фІыщІэ хуищІащ чемпионатыр ди щІыпІэм щекІуэкІыным ящыкъэдэмрэ гуащІэрэ хэзыльхьаэу Жуков Александрэ Илюмжинов Кирсанрэ, зэхъэзэуэ ящ ящыщыщІэтъэгъэуэнуэм я гурыльхъэ къадэхьну, узынщагъэрэ ехъуІэнныгъэрэ яІэну ехъуэхъуащ.

ЖФ-м и Правительствэм и Мнафэщым и къуэдзэ, Урысейм и Шахмат федерацэм и президент **Жуков Александр** къэпсэльапІэр хуит щыхуащІы, жиІащ, иджы ІэкІуэ зэрыщыІэр. Шахмат зэхьхьэ нэгъуэщІхьІэ щагъэзыІэкІыным зэи зэрымытъэгъуар.

- Зи чэзу дунейпсо чемпионатыр Урысей Федерацэм щедгъэкІуэкІыну ФИДЕ-м щрагъэкІуэкІыну. Мыбдеж ящыщ Жуков Александр, - ар Къэбэрдей-Балъкъэрым зэрыхъэдгъэфэщамкІэ дыщыуатэкъым. Палшык, уеблэмэ Кавказыр, шахмат картэм и «Іэпапэщ1эщІэ», мыбы апхуэдэ зэкъыхъэ зэи щыІакъым. ИкІи си фІэщ мэхъу шахмат джэгуКІэм мы щыпІэм зэрызыщІмкъынур.

И кІэлъэсэныгъэм хэту Жуковыр къеджащ УФ-м и Президент Медведев Дмитрий Шахмат чемпионатым и къызэгъэпэщакІуэхэмрэ щыджэгухэмрэ зэрызэхунГъаэз псалъэхэм. «Мы махуэхэм Къэбэрдей-Балъкъэрым ирегъэбгъаГъэ дуней псом щыпэхъ пэрыпхь дыдэ гроссмейстерхэр. Абыхъэм къапэщІитщ езыхъэм я зэфІэкІхэр щагъэунэхуну, я Іэзагъымрэ ерыщагъымрэ щагъэльэгъуэну бэнэныгъэхэр. Си фІэщ мэхъу дунейпсо зэхьэзэ хуэр а спорт лІэужьныгъэ гъуэзэджэм дихьхьэхэм я дежкІэ гуфІэгъуэ нэс зэрыхъунур», - щыжиІэ Медведев Дмитрий а тхыгъэм икІи и псалъэхэр чемпионатым хэтхэм яхуэзэхьэкІэ еух.

Шы хъурейм и континент псоми я ІыкІуэхэр зэрыхэтыр къыхэнэщу, чемпионатым къэрал къэдым щыщ шахматистхэ лъэщхэр къызэрыкІуэр и гуапэ зэрыхъур зэхьхьэ хъуну соГугъэ.

АдэкІэ Президентым фІыщІэ хуищІащ чемпионатыр ди щІыпІэм щекІуэкІыным ящыкъэдэмрэ гуащІэрэ хэзыльхьаэу Жуков Александрэ Илюмжинов Кирсанрэ, зэхъэзэуэ ящ ящыщыщІэтъэгъэуэнуэм я гурыльхъэ къадэхьну, узынщагъэрэ ехъуІэнныгъэрэ яІэну ехъуэхъуащ.

ЖФ-м и Правительствэм и Мнафэщым и къуэдзэ, Урысейм и Шахмат федерацэм и президент **Жуков Александр** къэпсэльапІэр хуит щыхуащІы, жиІащ, иджы ІэкІуэ зэрыщыІэр. Шахмат зэхьхьэ нэгъуэщІхьІэ щагъэзыІэкІыным зэи зэрымытъэгъуар.

- Зи чэзу дунейпсо чемпионатыр Урысей Федерацэм щедгъэкІуэкІыну ФИДЕ-м щрагъэкІуэкІыну. Мыбдеж ящыщ Жуков Александр, - ар Къэбэрдей-Балъкъэрым и къалэщхъэ Палшык щрагъэкІуэкІыну. Мыбдеж къызэрэщыпхъэщ а Іуэхуэзехьэ гупым къэрал зэмылІуэмыгъуэ кІуэдым щыщ щыщ щыхуэхэр зэрахэтыр, икІи Палшык и щІэр щыІэзахэм, ар здэщыІэр зрагъэхъатыну кардэ зыбжанэ зэрыщыпхьыжьар. Къэбэрдей-Балъкъэрым зэрытыр къаІыхьыхьуэ. «Сыт щІэ-Налшыкыр?- жыІофІэмэ, мы республикэр жыжьэ къыщІежьэ тхьідэ, хабзэ дахэ, щыхуэ зэхэтыкІэ екІу, пасэрей щэнхабзэ гъ1ъ1ъ1эдэжь зиІэ щІынагъэщ. «Иджыри сыт щІэ-Налшыкыр?- - жыІофІэмэ, щыпсэу щыхуэбгэр зэкъуэтщ, зэзыгъыщ, абы къыдэкІуэри шахмат джэгуКІэр къуэдым фІыуэ ящІаугъ, школхэм, щэнхабзэмкІэ унэхэм шахмат клубэр хэтщ, пщІэ зыхуэтщІ Президент Кьаныкъуэ Арсен дызэрыщигъэгъуэзамкІэ, мыгугъэу республикэм и курыт еджапІэхэм факультатив щыкІэкІэ шахматым щыхуэгъаесу зэтрабгъэну я мурадщ.

Дяпэ махуэпщІкІэ республикэм щекІуэкІыну чемпионатым и гуку псалъэ зыбжанэкІэ пщІынуэ, дэ**Къэбэрдей-Балъкъэрым папщІэ дунейр къыззІудох, дуней псом и пащхьэ Къэбэрдей-Балъкъэрым щыдогъэтхьагъуэ. Мы махуэхэм Шахматыкіуэр дунейпсо къалащхьэр Налшыкщ**Дахагъэмрэ акъылымрэ щызэгъэсэм дунейр зэтрипІагъэнэ, Налшык къыщІэзэхуэса бзыльхугъэсэм я зэфІэкІым ар идкыри зэ нэрыгъагъу къыпІыщІ.

Илюмжинов Кирсан къызэрыхугъэщамкІэ, илъэсым кІэрнубгъэу ФИДЕ-м зэхьэзэхуэ, зэмылІуэмыгъуэу 60-м нэсІагъэ ирегъэкІуэкІ, а джэгуКІэ хьэлэмэтыр зи Іэпэгъуэу дунейм тетыр мелуан 600-м щІегъу, ди къалащхьэм щекІуэкІыну зэхьэзэхуэрэ интернеткІэ дэнэ щыпІи щапьагъуфыну Іэмалхэр ягъэпсащ. Абы кІэрикІуэнуц ди республикэм и щІэр фІыкІэ нэхъ жыжьэ Іуныр.

ШахматымкІэ бзыльхугъэхэм я дунейпсо чемпионатыр къызэрызэІуахар Илюмжинов Кирсан къызэ хуэсахэм я пащхьэ щыжиІэ Іуныр, УФ-м и къэрал гимнымрэ ФИДЕ-м и гимнымрэ къызІуащ.

Г1уфІэгъуэ пшыхьым иращІы концертым щІмыидзэ щыкІэ, чемпионатым и къызэгъэпэщакІуэхэм ящыкъэрэ щыІэ Іуэху къапэщылът - пхьидзэкІэ зэ хэгъэкІыпн хуейт апэ джэгуГъуэм и ятІэ лъабжьэуэ «зычыну» щахмат пльыфэр зыхуэзэр. Абы папщІэ утыкум щкъарГъблэгъащ чемпионатым и арбитр нэхъыщхьэ, Венгриеми щыщ гроссмейстер **Верощин Жуханнэ**. Чыс5 пльыкъым итІу шахмат фигурит - хужьрэ фІыщІэрэ (аХэр езыхэр аргуэру чыс5 зырызым итльыкт) утыкум къраХьэрэ, къэракІу ныбжьыщІэ, зэчий зиІэ сабийхэм я урысейпсо зэпеуэу В. Спиваков и Фондым иригъэкІуэкІым и лауреат Къалмыкъ Тамерлан абы ирагъэІэбаи. Шлаэ щыкІуэм кьрихаР пкъыІ хужьратр, ар нэщэнэ угъурлІыуэ къызэрыльтэм и щыхьэту къызэхуэсахэм Іэгуаущхуэ яІэтащ.

- Чысэм къраха шахмат фигурэ хужьым къеГъэльагъуэ зэхьэзэхуэм и ятІэ джэгуГъуэр къызэІуэрыс шахмат Іэнэ № 1-м япэ кІуэрІуэр Китайм щыщ шахматистКэ Юхуа Сю къызэрыльысар, - жиІащ Верощин Жуханнэ. Къызэ хуэсахэм джэгуНэхэм чысэм хьэгъэщагъэ Зэрыхэмыльар нэрылъагъу ящищІкІи папщІэ, кІэльыбгэр етІуанэ. Жаиаурэ Тальсостэм я зэманым (XVI лІэщІыгъуэм и япэ Іыхьэ щагнэм) къеджащ шуудзэр Кърымым теуэри, абы и кьалащхьэ Бахьышысрэй къаувыкъауэ щыІащ.

Адыгэ лъщІыгъэм я хэкум и хуитныныгъэр зэрахьуэм къару яГъгъэдэльтэкъыми, Кырымымрэ абы и щІыбагъ кьыдэт У эсмэн хьэрагъуэ лъэщымрэ фІэлыкІыкІ хуей хъууэ зэрыщІтам тхьідэр щыхьэт тохъуэ. Уэсмэн тхьідэм ТфІэндуклулу зэрятхэкІэ, «къым хьанхэр щытеувэкІэ, щэрджэс бейхэм (пщІэхэм), абыхэм ящІэ (гъэр) щищ тыгъэ хуащІу я хабзащ». А хабзэр зыхаГэн щхьэкІэ, пщыІэр къэдрэ еныкьэуэкІыуэ щхьрым хьанхэм, абы кьыхэкІкІэ пщІэхэмрэ ящхьэмрэ яку кьаГъэ къыдэхъуэрейуэ щытащ, ар зауэм щыхуэкІэжи кІыхьэхуэ.

Апхуэдэ зы кІаугъэ 1699 гъэм къыщыхъуащ Бесльэнейм - пщы Іемырбо лэг и унэм. Пщы дежи щтапІэ къэрал зэмылІуэмыгъуэ Шахьбаз-Джорий адыг э пщащэ яфІихьыш мурад щищым, абы и дэлхъуэхэм хьаныкъуэр яуклаи. Абы иль ящІэжьи фэр зытрагъаГъуэ, кІырымыдзэр 1700, 1701 гъэхэм Щэрджэсым кьытеуащ. Хьаныкъуэр зыукІаХэр Бесльэнейм кьэкІри, Къэбэрдейм кьэкІуащ, ахэр пщы Жамболэт Кьетькьуэу дже екІуэлІащ.

Кэалпльэн-Джэрий 1707 гъэм хьан хьуэ нэужь, Къэбэрдейм кьытеуэн мурад иЗэти, Бесльэнейм кьыщыхъуэ къаугъэр кьигъэсэбэпащ: и кьалгъэм (дзэпщ къэхьащхьэм), Менглы-Джорий, дзэ къыщІигъури, Шахьбаз-Джорий и лъы уасэм кьыкІэльыгъэкІуащ. Лъы уасэм кьыкІэльыкІуэхэм лей зэрахьэ щыхьэм, унафэ ящІри, къэбэрдейхэм ахэр зэтрауклаи; Менглы-Джорий яІэщІэкІри, и щхьэр Кырымым нихьэсыжьыи хуээфІкІащ.

ЖЪЭБЭР ДЕЙМ кьрашІар иГу техуакьым Хьанымрэ: тырку султІаным хуэтхъэусыхащ, абы хуит зыкъригъэщащ, Къэбэрдейм кьытеуэн щхьэкІэ. СультІаным ахьши Іэщэфащи кьритащ Кэалпльэн-Джорий. Къэбэрдейм кьрищІыпІэну зауэм зыкьунГъэхьэзэрыщІ хьанымрэ. АфІкІэ акьылзэгъу кьыдэмыхъуаи фІыр ещІэ.

- «Спартак-Налшыкым» куэдрэ ухэтыну мурад уиІэ?

- ЩІхьэтечу ищхьэпсту зыри схуэкІІэнукъым, ауэ сыхуейт налшыкдзэхэм я командэм сыхэту УЕФА-м и Кубокым сыкІэлъэбэныну.

- «Спартак-Налшыкым» сыт хуэдэ уВыпІэр кьыхуэхьныр кьэнльытэрэ мы илъэсым?

- Еханэ-еянэ уВыпІэм и лъабжьэ дыкъэкІуэн хуейкьым. Ауэ согъэщІагъуэ, кІуэ пэтми футболелтьхэм я бжьыгъэм зэрыкІэрыхуэ зэпытыр. Ар сфІэнэщэнэфІкъым. Нэгъабэ цыху нэхьыбэ стадионым щызэхуэсу щытащ.

Епсэльар **ХЪЭЩЫКЪУЭЙ Олегщ.**

Къэбэрдей-кырым зауэр кьызэрежьамрэ зэрекІуэкІамрэ я хьыбар куэд кьызэранэкІащ европей, тырку, авторхэм, ЛІыкІуэхэм, къэрал лІыщхьэхэм. Зауэм и хьыбар ихьу-мащ адыгэ Іуэрыйуэтэми. А псом уригъуаэз-мэ, абы и тхьідэр пхуэзфІэгъэувжьнущ.

Кьэнжал бгым дек (Балькъ псыщхьэ) къэбэрдейхэм щыІэхакІутащ кьрым хьаным и дзэр, аращ абы Кьэнжал зауэм щІеджэр, зауэр Къэбэр дей псом щекІуэкІар? пэт.

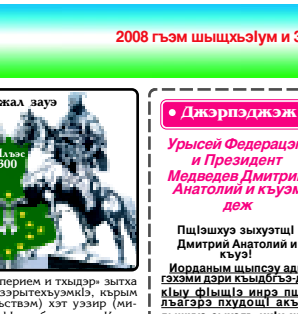

1708ГЪЭМ къэбэрдейхэм текІуэныгъэ кьыщІащхьэ Кьэнжал зауэм и щхьэусыгъуэр кьыбгурыІуэн папщІэ, нэхъ жьыжьэ кьыщІэдзэн хуейщ.

Дыщэ Ордар лъэпхэжа нэужь (XV лІэщІыгъуэм икуэм дек), Кьрым хьаныгъуэм и лъэр ува хьуауэ щытащ, абыр» щэрджэс пщІыгъ ж эмрэ лІыфІыгъ э эрэмыгъэхъуэрэ кьекІуэкІащ а зэманым льандэрэ: кьрым хьанхэр кьытеуплІэ зэпытащ Къэбэрдеймэ адрей адыгэ хэкуэмэ - ахэр я Іэмыщ1э ираубыдэм мурадкІэ. Кьрымыр щьетэпар ар Уэсмэн кьэралыгъуэ щхьэм дзей хуэхуэ нэужьщ - 1475 гъэм щыщ1эдзауэ. У эсмэн империем кьыкьуэгушхуэкІыуэр, кьрым хьанхэр уэщІэжьу зэпытащ я ГьунэгъуэпкъкІэр, псалъэм папщІэ, адыгэхэр зэрызыщІауэбыдэнщ.

Щэрджэсыр дзнэ кьэна, кьрым хьанхэм фІэлІыкІ хьуащ Польшэрэ, Литварэ, Урысейрэ. Іэт эр шуудзэкэр Львови Киевиращынэс кьэхурт, Москва тІуэнейрэ - 1521, 1571 гъэхэм яГъэсащ, яхьунщІащ.

Зэрыгурыуэгъуэщ, кьрым хьанхэр зэи теплъэкьуКІакьым нэхь я ГьунэгъуэпкъкІэхэм - адыгэхэм, зы махуэ яГъэтпынкьыжьым хьанымрэ Щэрджэсымрэ зэлъэпкъыІэсынкІэ Іэмал иІакьым - сату эдэащ, кьинэмыщІ Іуэхуэ зэхьхьэмэ.

Зэхьхьэ папщІэ, нэгъуэщІ щхьэусыгъуэ яІащ кьрым хьанхэмрэ адыгэщІэмрэ: хьанхэм я нэхьыбапІэм я щхьэгъусэхэр адыгэпхъуІэ щыхьэкьуэхэр балигъыпІэм иувэху, я анэшхэм (адыгэхэм я деж) щапІыгъ, абыхэм адыгэбгъ ящІэрт, адыгэ хабзэхэм, адыгэхэм я псэукІэм фІыуэ щыІгъ ааэ хьурт. Оттоман империер зэрыщэ-Зэпсэльа щхьэкІэ, зэгурыІуакьым, ящІ ми-нищым яхутекІакьым хьанымрэ. «Щэрджэсхэм я нэхьыбапІэр ислъам диныим ихьащ, щэрджэсым идэрэкьым мусльмэнхэр гъэр пщІыуэ» - и жэращ Кьэалпльэн-Джэрий, итІани яхуикІуэтакьым.

Кьэбэрдейхэм кьаухэнэжар зыт - зэуэныкьрт. Я унагъу зеэр, я Іэщщ, я мылькур бгым ирашэри, Хьэтіохьуэщ1окьуэ Кургъэокьуэ и дзэр биим еБгъэрэкІуащ. Зауэр зи нэгу щІэкІаХэм ящыщ зым, Бэчмырэ Іэ тэрэхьан (Бековичеркасский Александр и шынэхьыжьщ - Кхъу. Э.) кьызэрпІуэтэжамкІэ, зауэр ДжэкІуэ ящІ. Ар ящІэ К